

## Nr 8.

Av herr **von Heland**, om beredande av möjlighet till förlängd värnpliktstjänstgöring för till linjetjänst uttagna värnpliktiga och f. d. stamanställda.

Spörsmålet om ungdomsarbetslösheten ingår givetvis i den stora allmänna arbetslöshetsfrågan, men arbetslösheten bland ungdomen företer vissa särdrag, på vilka statsmakterna böra rikta uppmärksamheten. Beträffande den arbetslösa ungdomen torde nämligen frågan om brödet för dagen icke vara det centralaste problemet, även om detta spörsmål helt naturligt är synnerligen viktigt. Den största olyckan är här sysslolösheten som sådan och detta ur många synpunkter. De unga arbetslösa bli genom sysslolösheten andligt och fysiskt deprimerade med alla de bedrövliga konsekvenser, som detta för med sig. Om man är aldrig så villig och duglig till arbete, får man ingen chans att visa vad man duger till. Man får aldrig tillfälle att öva upp sin arbetsförmåga. Det är då icke märkvärdigt, om arbetsviljan till sist försvinner och inte heller om man faller offer för det demoraliserande inflytande av olika slag, som den sysslolöse utsättes för. Ett faktum är vidare, att de politiska ytterlighetsriktningar, som i våra dagar äro synnerligen aggressiva, söka anslutning bland de unga arbetslösa.

I ett av socialdemokratiska ungdomsförbundet för en tid sedan offentliggjort »socialt ungdomsprogram» upptages denna fråga till behandling. I programmets inledning beröres ungdomens svåra läge just nu. Det kräves socialt skydd samt systematiska och genomgripande åtgärder mot arbetslösheten bland de unga. »Samhället kan icke likgiltigt se, hur landets ungdom, dess framtid, socialt och moraliskt undergräves och hur värdet av tidigare bedrivet fostrings- och utbildningsarbete hotas att omintetgöras.»

Då cirka 30 % av alla hos arbetslöshetsorganen anmälda arbetslösa befinna sig i en ålder av 18—25 år, måste man lösa det stora problemet, hur man skall kunna ge sysselsättning och utbildning åt dessa 50—60 000 ungdomar. Sedan år 1932 har en stor del av dessa unga arbetslösa sysselsatts i kurser med undervisning i vanliga skolämnen och ofta någon form av slöjd, men dessa åtgärder ha ej varit till fyllest. Den senaste linje man nu försökt sig fram på är den s. k. frivilliga arbetstjänsten, men inte heller denna väg har kunnat hjälpa i större omfattning, då i år endast sammanlagt cirka 700 arbetslösa hittills beretts plats i denna arbetstjänst.

Även om den frivilliga arbetstjänsten kan utvecklas, torde ett starkt behov göra sig gällande att finna även andra utvägar mot ungdomsarbetslösheten.

Det ligger även i sakens natur, att den frivilliga arbetstjänsten i främsta

rummet lämpar sig för sommaren; då löses nämligen ganska lätt problemet att samtidigt skaffa arbete och lämplig förläggingsmöjlighet i närheten av detta. Under vintern äro svårigheterna att hålla i gång arbetstjänsten givetvis mycket större, då dessutom ordentligt vinterbonade arbetsbostäder måste anskaffas.

Vid den frivilliga arbetstjänsten har man helt sökt undvika all militär organisation. Även om allt som stöter på militär organisation tyvärr anses förkastligt av en del personer, så kan dock frivillig militärtjänstgöring vara en väg, som effektivt kan beträdas i kampen mot ungdomsarbetslösheten, och en väg som har många fördelar:

1. Ett förhållandevis stort antal arbetslösa, fördelat över hela landet, kan erbjudas verklig sysselsättning under den ur arbetslöshetssynpunkt svåraste hälften av året. Då organisationsapparaten redan är befintlig, komma kostnaderna att understiga kostnaderna för motsvarande nödhjälpsarbete och för frivillig arbetstjänst.

2. Den verksamhet, i vilken de arbetslösa sysselsätts, leder till ett verkligt och påtagligt resultat. Utbildningens karaktär av befäls-(special-)utbildning samt gynnsamma förläggingsförhållanden m. m. giva åt verksamheten ett helt annat intresse än som i regel är förenat med vanlig värnpliktsutbildning.

3. De arbetslösa kunna även under frivillig militärtjänstgöring erhålla sådan utbildning, som kan vara av nytta, vilket yrke de än i framtiden komma att ägna sig åt.

4. Undervisningen i allmänbildande ämnen och övningar i gymnastik och idrott bliva av bestående värde för de arbetslösas andliga och fysiska fostran.

5. Armén erhåller ett värdefullt tillskott på underbefäl, varjämte det fast anställda befälet liksom truppförbandens kasernutrymmen m. m. utnyttjas på ett ekonomiskt och ändamålsenligt sätt.

Teoretiskt sett innebär värnpliktstjänstgöring under arbetslöshetstider motsvarande lättnad på arbetsmarknaden, ty även om den värnpliktige icke själv är arbetslös, ställer han en plats i civil verksamhet till förfogande under den tid, han är inkallad.

I praktiken gestalta sig förhållandena dock något annorlunda. Då varje inkallelseomgång i regel endast omfattar 1—4 månader, kommer den ledigblivna civila platsen icke med säkerhet att återbesättas under innehavarens värnpliktstjänstgöring. Dessutom måste man räkna med, att ett antal värnpliktiga ännu icke upptagit konkurrensen på arbetsmarknaden utan fortfarande stå på utbildningsstadiet. Under alla förhållanden minskas emellertid de arbetslösas antal med varje sådan, som inkallas till värnpliktstjänstgöring.

Värnpliktstjänstgöringens betydelse såsom ett medel mot arbetslöshet är emellertid under nuvarande förhållanden mindre framträdande, därigenom

att man förlagt tjänstgöringen för flertalet värnpliktiga till sommarhalvåret. Å andra sidan måste ur denna synpunkt tjänstgöring under vinterhalvåret tydligt inverka på arbetslöshetens omfång.

Andra lagutskottet torde år 1933 hava haft en känsla av detta, då utskottet ifrågasatte frivillig tjänstgöring under nämnda tid. Frivillig befälsutbildning är av staten sedan länge godtagen och reglerad, vare sig denna utbildning avser väljande av soldatyrket såsom levnadsbana eller inriktas på komplettering av förut meddelad utbildning i syfte att möjliggöra användning i befälsbefattning vid mobilisering.

Utgår man från dessa gamla principer, böra till frivillig militärutbildning i första hand uttagas värnpliktiga, vilka avslutat första tjänstgöringen och hava förutsättning för befäls- och specialutbildning. I första hand komma härvid under nästkommande vinterhalvår sådana värnpliktiga ifråga, vilka tillhöra sommargruppen av 1933 års klass, d. v. s. fullgöra tjänstgöring sommaren och hösten innevarande år. För arbetslösa bland dessa värnpliktiga innebär den frivilliga militärtjänstgöringen icke endast försörjning under vinterhalvåret samt förvärvande av vissa kunskaper, som sedan kunna bli av värde inom det civila livet, utan medför densamma även ett uppskjutande till en lämpligare tidpunkt (våren) av konkurrensen på arbetsmarknaden. I andra hand bör emellertid utbildningen hållas öppen för arbetslösa, vilka icke äro i militär tjänstgöring, men avslutat soldatutbildningen och därunder visat anlag för vidare utbildning.

Enligt statistik, som införskaffades från truppförbanden sommaren 1932 med anledning av utredning om utbildningstidens förläggning, voro vid infanteriets sommargrupp icke mindre än 29 % eller omkring 3 000 man arbetslösa. Då en stor del av de värnpliktiga vid tiden för statistikens upprättande kunde beredas skördearbete, torde de verkliga arbetslöshetssiffrorna hava varit avsevärt större.

Med hänsyn till ungdomsarbetslöshetens omfattning finnes anledning förmoda, att arbetslöshetsprocenten bland de värnpliktiga, som undergå tjänstgöring instundande sommar, kanske t. o. m. kommer att bli större än 1932. Siffran 3 000 kan därför, vad infanteriet beträffar, betraktas såsom ett minimum. Beräknas 50 % av detta antal omfatta för befäls-(special-)utbildning användbara värnpliktiga, skulle sålunda 1 500 man omedelbart efter avslutad värnpliktstjänstgöring hösten 1934 kunna beordras till frivillig militärtjänstgöring.

Det antal i tjänstgöring icke varande värnpliktiga, som skulle kunna tagas i anspråk för utbildningen, är givetvis svårare att uppskatta. Flertalet av de infanterister, vilka föregående sommar saknade arbete, torde fortfarande gå arbetslösa. Räkna man dessutom med 1930 och 1931 års klasser, torde med säkerhet ett antal av 3 000 arbetslösa uppnås. Beräknas 50 % vara användbara skulle man sålunda även här erhålla omkring 1 500 man eller en totalsumma för infanteriet av 3 000 man.

Till denna summa skall sedan läggas det antal värnpliktiga, som kan påräknas ur specialtruppslagen, approximativt uppskattat till 2 000 man. I runt tal skulle sålunda 5 000 man värnpliktiga vid armén kunna avses för frivillig militärtjänstgöring.

Även inom flygvapnet och marinen torde man i mindre skala kunna ordna dylik frivillig militärtjänstgöring.

Efter avslutad utbildning böra de frivilliga f. d. värnpliktiga, som genomgått densamma med godkända betyg, kunna befordras till underbefäl i reserven.

Utbildningen, som skulle omfatta 180 dagar omedelbart efter höstens repetitionsövningar, avser att bibringa de värnpliktiga underbefäls- och specialutbildning, vari förutom rent militära ämnen jämväl inrymmas vissa allmänbildande ämnen samt jämförelsevis stor procent gymnastik och idrott.

Ändå viktigare än att bereda vanliga värnpliktiga frivillig sysselsättning i det militära synes det vara att bereda frivillig militärtjänstgöring åt f. d. stamanställda. Inom de skaror, som avgå varje höst, förblir flertalet utan möjligheter att försörja sig. Det är ingen god stämning mot försvaret, som skapas hos dessa män, när de, efter att ha offrat en rad betydelsefulla år av sin tillvaro i en nödvändig tjänst, bli försatta i ett hopplöst läge beträffande sin framtida utkomst. Försvarets intressen skadas för varje dag som går utan att något göres för avgående militärmanskap.

Det har alltid varit förenat med svårigheter för de stamanställda att byta levnadsbana. De nuvarande förhållandena på arbetsmarknaden göra övergången än värre. Erfarenheten har givit vid handen, att f. d. militärer merendels få intaga de sista platserna i de arbetslösas kö. Statsmakterna ha ännu icke insett civilianställningsfrågans betydelse. Faktum är, att endast 4 % av alla nyanställda vid försvaret kunna få framtida utkomstmöjligheter i det militära. 96 % måste förr eller senare ut på den civila arbetsmarknaden. Då dessa, som kunna beräknas till omkring 2 000 man per år, lämnas vind för våg, så hamna de kanske hos sådana politiska partier, vilka sträva efter att omstörta vårt bestående samhälle. Alla sådana stamanställda äro därefter nummer i rullorna — om man nu kan bibehålla uppgifterna om dem — men säkert ingenting att ställa upp som befäl och sammanhållande kraft åt en stridsstyrka av svagt utbildade värnpliktiga. Det blir mer eller mindre ett försvar på papperet, så länge man är i ovisshet om den talrikaste befälsreservens verkliga beskaffenhet. Den kommitté som sedan 4 år arbetar med denna fråga kommer väl att överlämna förslag i civilianställningsfrågan. Men till dess positiva förslag kunna genomföras av statsmakterna borde det vara självklart, att det ur samhällets synpunkt är av stor betydelse att vidtaga sådana åtgärder för avgående stamanställda, att denna för staten så viktiga samhällsgrupp icke moraliskt förstöres. Särskilt ur denna synpunkt borde det vara en maning för statsmakterna att lämna möj-

ligheter för f. d. stamanställda att i frivillig militärtjänstgöring undslippa arbetslöshetens hemska spöke. Vid dispositionen av denna frivilliga militärtjänstgöring kan man kanske till en del utnyttja arbetstiden i enlighet med ett förslag inom östra arméfördelningen, där det framhålles, att det till följd av de under året inställda inkallelserna av värnpliktiga arbeten av olika slag vid truppförbanden icke ha kommit till utförande på grund av bristande tillgång på arbetskraft. En utredning har givit vid handen, att vid östra arméfördelningens truppförband föreligger ett betydande handräckningsbehov under nästa års första hälft utöver det som torde bli tillgodosett genom anlåtande av ordinarie arbetskraft. Detta handräckningsbehov beräknas till icke mindre än 18 275 dagsverken. I största omfattning torde det dock få ankomma på truppförbandscheferna att med hänsyn till förhållandena å de olika garnisonsorterna vidtaga de åtgärder ifråga om tjänstgöring, kurser o. s. v., som kunna anses ändamålsenliga, vilket dock icke hindrar, att där så befinnes lämpligt, man bör anlita centralt uppgjorda planer, om man icke förfogar över några egna.

Det torde vara mycket svårt att beräkna, hur stor kontingent av olika kategorier arbetslösa, som på angivet sätt kan väntas anmäla sig till frivillig militärtjänst, men torde man approximativt kunna beräkna 6 000 man under vinterhalvåret 1934—1935.

Om alla arbetslösa, som motionen avser, skulle önska frivillig militärtjänstgöring, torde angiven siffra för antalet väsentligt böra ökas, men då detta säkerligen icke blir fallet har jag stannat vid en lägre siffra än som eljest skulle kunnat ha ansetts befogad.

De frivilliga böra anställas såsom stamanställda på 180 dagar. Anställning av kortfristvolontärer har bl. a. ägt rum under mul- och klövsjukan 1925.

Avlöningsförmånerna böra beräknas såsom för värnpliktig, d. v. s. 50 öre per dag med 100 % förhöjning för f. d. fast anställda, som tagas i anspråk i befälsbefattning (såsom biträdande befäl vid de organiserade skolorna). Underhållskostnader m. m. kunna begränsas till 2 kr. per man och dag eller 60 kr. per 30 dagars månad. Varje frivillig kostar staten sålunda 75 kr. per 30 dagars månad och 450 kr. för hela anställningstiden, ovan angiven f. d. fast anställd i befälsbefattning dock 90 respektive 540 kr. Totalkostnaderna för den förutsatta styrkan, 6 000 man, uppgå enligt dessa beräkningsgrunder till i runt tal 2,7 miljoner kr.

Med stöd av vad som framhållits får jag sålunda hemställa,

att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring av gällande värnpliktslag och övriga författningar, som erfordras för att möjliggöra att till linjetjänst uttaga värnpliktiga och f. d. stamanställda, vilka anmäla sig därtill villiga, må

enligt de bestämmelser Konungen meddelar få fullgöra tjänstgöring utöver den i värnpliktslagen 27 § mom. 1 föreskrivna tiden.

Stockholm den 12 januari 1934.

*Erik von Heland.*

---